

Հարեան ուսումնարաններէ ընդ-
հանուր Հաշուով, նոյնպէս, որ-
պէսզի բոլոր գործարաններում և
գործատներում, որոնք Հիւանդա-
նոց ունեցող տեղից 8 վերստ Հե-
ռաւորութեամբ են գտնուում, Հի-
ւանդանոցներ շինուին ղեղատնով:
ԿԱԶԱՆ. — Երեկ երեկոյան Վեր-
լադիմիր Մոսմախ շոգենաւով
Ֆինանսներէ մինիստրը տեսուչ
Վիտաէի ուղեկցութեամբ այտեղ
Հասաւ: Նաւահանգստում մինիստ-
րին զիմարեցին նա Հանգագետը
և քաղաքացիական վարչութիւն-
ների ներկայացուցիչներէ Հետ: Այ-
սօր աւաւոտեան ժամը 7-ից մի-
նիստը 5 ժամ շարունակ դիտում
էր գիտնական-արդիւնաբերական
ցուցահանդէսն և զրո քաժան-
մունքները: Զրոնից լետով մինիս-
տրն ընդունեց քաղաքացիական
և բարաւի ընկերութիւնների Վե-
նաականների ժողովարանում անու-
ած նախաձեռնիչ Հրախիւրտ
աւաւարը, որի ժամանակ Կաղա-
նին Հետաքրքրող խնդրի, այն է
երկաթուղու վերաբերմամբ մինիս-
տրն ասաց, որ, Հաւանական է,
մօտիկ ապագայում Կաղանը եր-
կաթուղով կը միացուի երկաթու-
ղիներէ ընդհանուր ցանցի Հետ:
Նախաձեռնից լետով, մինիստրն այ-
ցեկեց Կրէստովնիկովների գործա-
տունը, իսկ երեկոյան ժամը 5-ին
45 րոպէին Վեներաբլի Նիկոլայ
շոգենաւով Հեռացաւ Կաղանից:
ԻՆՎԵՍՏ. — Մաքսային տուրքե-
րը Ռուսիայում բարձրացնելու մա-
սին խօսելով, «Staatsburger Zei-
tung»-ը նկատում է, որ այդ մի-
ջոցը անկեղծ խաղաղասիրական
քաղաքականութեան այլոցից է
Հանդիսանում, որովհետեւ դա Հիմ-
նաւորում է այն ենթադրութեան
վրայ, որ երկու երկրներէ անու-
սական լարաբերութիւններն այսու-
Հետեւ էլ ապագայում կը զար-
գանան:

ՊԱՒԻԶ. — Սյտեղ ժամանեց Մեծ
(Երեկ. հետ. անս չոր. երես.)

չին հանդիպելու:
Այսօրվ առաջ պէտք էր մարդիկ տե-
ղաւորել: Նա փորձեց զբաղւել այդ
պարտաւորութեամբ, բայց վախճում էր, մի
գուցէ մնաւ մնալով, չկարողանալով դի-
մանալ շրջապատող մարդերի ճնշողա-
թիւնների և ծայրայեղ դրոշման հաս-
նել:
— «Միմոյն է, որիչ ելք չկայ, քա-
նի որ քրքարաւորութիւնն անխուսափելի
է... արեւմտ, թող լինի շուտով, ինչ որ
լինելու է...
Նա ուզում էր ամեն ինչ մոտապո-
թեան տակ և սկսել իւր անտեսական
գործերով զբաղւել: Բայց ի գործ...
Նա կարցել է իւր ամբարանի աշ-
խարհը: Գործը մնում է անկատար: Ա-
մենաչափ զիջումով վերադառնալ, արե-
կում է նրան Ամենախորհրդի ձայնը
զրգուում, ցնցում է նրա ջիւղը: Նրան
իւրում է, որ երեկոյան այսօր ամուս-
նականից անելի չար հարձակ իսկ
ժառանգ, ազատելով... անհամարացող ու
կոպիտ: Մի խօսքով այսօրուան կիսաբո-
լորտովին փոխում էր երկում նրա
աշխիւ և փոխում — ղեկով վառը:
Անա երեկոյանի հարգանքների կո-
ծակները պոկուել են: ԶԷ որ այդ ա-
ղանաւ արարտաւորութիւնն է կարելի
բայց այժմ ստիպում է ինքը կարելի
Նա վերցնում է անգին ու թիւը: Բայց
ձեռքերը զոյգողում են Նա երկար չար-
աւորում է անցկացնել թիւը անողի մէջ,
բայց չէ աջգում: Միւս կողմից էլ
երեկոյան չուա ու մուս է գալիս ու չէ
թողնում կարելի: Այդ ժամանակ թիւը
կարում է, պէտք է նորից անցկացնել:
Բայց երեկոյան թիւը փոխելի կարց-
րել են: Նա բարեկամում է, պարտում է
նրա հարկերով թիւն վերջին անցարդն
էլ:

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Թիֆլիսի կրտսերական 2-րդ գիմնա-
զիանի տեսուչ, վարժանուհի Ա. Ի. Լիւ-
վի տեղ, քաղաքի 1-ին գիմնազիանի
լիսակետի Ի. Տ. Գրոգորյան է նշանա-
կուած: Գրանով Թիֆլիսի կրտսերական
2-րդ գիմնազիանի երկրորդ տեսուչն է
անհետում:

Երկաթաբլի, օդոտուրի 21-ի երեկոյան
քաղաքի վրայ արեւալուսնիներէ բամբի
թատրոնի պայու մէջ դառնում ճաշալա-
նում հետեւող ղեկը պատահեց: Թատ-
րոնի էլէկտրական լուստարութեան
միջոցով արի օդանավն Ս. Պոլի, իշխալ
ճաշարանը դալով, դարձեւ պահան-
ճեց: Երկու բաժակ խմելով, Պոլի ա-
թուի վրայ նստած խմելու և եթ քնեց,
նա մի քանի ժամ շարունակ քնած էր,
կար, վերջապէս, ճաշարանի պատա-
ւարներից մինը գնաց նրան գարթացնե-
լու, բայց որքան աշխատեց, չկարողա-
ցաւ դարձնել: Պոլի մի ինչ-որ խոր
քնի մէջ էր ընկել: Հենց այնտեղ նստած
մարդիկն էլ տեսնալ տեսցին այդ բա-
նին ու չէր դարձնել: Բայց որքան
գարթացան ամենքը, երբ նրանցից մէկը
քնած երկատարով առաջ սկսեց վրայ
մատնելով դրած մի տանակ գետու, որ
հետեւալ խօսքերով էր սկսում. «Ես
թուճաւորեցի մարդիկ: Խնդրում եմ
մահաւան համար օգորի չմեղադրել»:
Այնուհետեւ տանակի մէջ մի ինչ-որ
«աչի» է անխորհուրդ, «որի խնդը
պէտք է տանջի իրեն»: Յուսահատ-
ութիւնից թոճաւորում արեւալին ան-
միջապէս տարան հիւանդանոցը, որտեղ
և նրան աղատեցին մահից: Ներկայումս
«ԷԿ»-ի տակով, նրա կիսնքին փտնող
չէ սպանում:

«ԷԿ»-ին հաղորդում են, որ Կովկա-
սի ուսումնարանական չրջանի հոգա-
րար Նանովսկին, օդոտուրի 19-ին
հաջող եկեղեցիներից մինի բակում գրո-

ւում ձայն է տալիս, կանչում է աղա-
նուն, բայց աղալին չկայ:
— «Այն է կորել նա... Այս ինչ պո-
ւով է»:
Երկար ժամանակ նա չկարողացաւ
յայթել իւր բարեկամներ և ներքին փո-
թորիկներին: Նրա ջիւղը զրգում էին:
Միւս կողմից էլ ընտանեկան անկարգու-
թիւններն են սարսափեցնում նրան: Ա-
նա նա մտաւ անգամատուն գնեցը ա-
մուր փակելու, որ չլսէ երեկոյանի լա-
ցի ու աղալիների ձայնը: Պատու-
հանելից լուսում են փողոցի կառքերի
ձայները: Նա մտախա, փակեց պատու-
հանների փեղեկներ և իջեցից վարա-
դարները:
— «Այն, գնե՛ք երեկոյանը շուտով հե-
ռանային, — մտածում էր նա:
* * *
Վերջապէս Օլգա Իվանովնան մնակ
մնաց:
Մնեւակում տիրում էր խորին լուս-
թիւն: Երեկոյանից գնացին Նա ընկաւ:
մի տեսակ կաշկանդում գրութեան մէջ,
Ինչպէս մի անգամ արձան, ընկած էր
նա բաղկաթուր վրայ, մոթ հաղապար
ուղղած անուրջ հետաւորութեան մէջ:
Նա այլ ևս չէր մտածում իւր գրութեան
մասին, ամուսնու միջնակայ գաղտնա-
միտը կարծես ստուել հանգել էր նրա
մէջ:
Այժմ մի նոր ցաւ պատեց նրան: Ըա-
կանի երկու կողմերում, քոչքերի մոտ
նա ոտակի հարումները դաւա: Ցաւն
անհաստուր լինելով, նա սկսեց անհնջ
գնել իւր սրտի զարկերին:
Բաժակի թիւը լայնութիւն ստուց:
ձայնների անալիս բաղմութիւն հաւա-
քուել էր փողոցի կողովի վրայ, որը լին
էր կատարած աղիտակ հաջով:
Հեշտանի խորթակին ամուր սրտա-

նում գորգեկործական արհեստանոցը,
որտեղ 25 հոգի հայ աշակերտներն
են աշխատում, և գործուածները գիտե-
տեղ չառ դո՛ւ է մտալել, որի համար
և հարձակութիւն է յայտնել համաւա-
հայ տաւալահում:

Այդպիսով իման ընկերութեան ան-
դամներից մէկը այս ամա: Կովկասում
և Անդրկովկասում մի ուղեւորութիւն կա-
տարելով, այդ երկրների պտուղներից
մի հարուստ հաւաքածու է կապել, որ
պէտք է ի ցոյց դրուի առաջիկայում բա-
ղաւեր համաուսական այգեպանու-
թեան զուգահեռակաւ:

Տեղական ուսուցչ լրագրներից մի-
նին Բորիսովը չորեքշաբթի, յուլիսի 23-ին
հեռագրում են, որ այնտեղ չրջակայքում
պրտում են անտառները: Մարտիկի
ժուլն է կանգնած, ամառանցի բնա-
կիչները թողնում են ամառանոցը:

ԽՈՒՍՒԱՅԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՄ ԿԱՊՈՒՄ ԵՆԻՐ.

— Արտաքին գործերի մինիստրութեան
մէջ վճռում է, որ այսուհետ հիւպա-
տանքների պահանջների համար ուսուցչ
հաւատարմութեան պէտք է նշանակուել:

— Ճինանքների մինիստրութեան մէջ
Միշին-Ապրայտ բաժնակի արդիւնաբե-
րութիւնը գարգացելու: միջոցների մի
ընդարձակ ծրագիր է կաշմում:

— Լուսում է, որ պետական չրջանե-
րում վերջնապէս վճռում է տարաբան
ուսումնարաններին հաղեր յատկացնել:
որոնց վրայ ուսուցիչները կարողանալին
կանոնադրուել գիւղատնտեսութեանը
պարտաւոր: Հարապրծութիւնից և բան-
ջարանդարութիւնից ստացած ար-
դիւնքը պէտք է տաւալի օպտին լինի,
որովս լրացուցի վարձ նրա ստացած
տոնիկ, իսկ չկանոնադրութիւնից ստա-
ցած արդիւնքը տալիսընտելին խա-
կուական համար: աշակերտների և ու-
սուցչի մէջ պէտք է լսանունին: Նոյն-
պէս օգտակար է ճանաչում խախու-
սիւնը: Վերջում երկրորդում ու-

ցած չլինելով, կոթում էր թէլանանի
վրայ, անտեղից էլ տօնացի և տօնացից
Օլգա Իվանովնայի հաղուտի վրայ:
Բայց նա ոչինչ չէր նկատում:

Նախանձեղից գնեցիկի սառնիկ
ձայն բուռեց: Օլգա Իվանովնան չիթում էր:
Նրա սիրտը մի քանի վայրկեան կար-
ծես դողալից բարախիւց: Բայց յետոյ
նորից անցը իւր դարկերը, որը նրան
նորից ուշքի բերեց:

— «Միթէ, նա եկաւ, մտածում է Օլգա
Իվանովնան, աշխատելով բարձրանալ
բաղկաթուրից, բայց նա չէ կարողանում
չարժակ, նրա ձեկները լուսուել են մի
տեսակ ցտուղ: Մի ինչ-որ ծանրութիւն
զգում է իւր ամալը մարմնի վրայ: Մի
անգուց չարժումով յանկարծ շուա տուեց
թէլի բաժակը: Թէլը թափուել նրա
ձեկների վրայ, իսկ բաժակը փչուեց:
Գրաւց քայլերի ձայնը լուսեցան: Նա
անհնջ գրեց: Բայց եկողը չառ կոտաց
էր քայլում, արեւմ նա Իվանովնի Նիկո-
լայից էլ:

Ներսէսու ծառան և մի համակ տուեց,
Ձեռքը Կամիմորուն էր, բայց ամուս-
նու: Իվանովնի Նիկոլայի Նապէլին:
— «Արդե՛ք ինչ է գրում նա: Աղաւթ
է արդարանալ, միւղաղիլ հանգամանք...
թէլ ինչ, Այդ անպիտանն ամեն բանի
ընդունակ է:

Նա տատիկ ցանկանում է իմանալ
նախակի բոլանգարութիւնը: Նա տա-
նանում է:

— «Բանում արդե՛ք նախակի: Ինչո՛ւ:
Միթէ այդ կը թիթիկանցի ինձ: Միթէ նա
ինձ խոչար, ուղեւոր ինձ օգնել, — այն
ժամանակ այս բոլոր վտերը չէր թող-
նել ինձ վրայ: Սառչ նա տուածում կը
սար բացատրութիւն Բայց ով է տուել
նրան այդ անպիտանը: Եւ դեռ այն
նախակի գուցէ հարաւանում է ինքը:

ուսմանարաններին կից մտադրութիւն կայ
սեղերին յարմարեցրած օրինակելի ա-
ղալիներ հինկել, որտեղ ժողովրդական
ուսուցիչներն և չրջակայ գիւղացի բնա-
կիչները կարողանալին ծանօթանալ հո-
ղապրծութեան և անտառապահութեան
կատարելագործում և կրթական ճիւղ:

ՇՈՒՇՈՒ ՀՈՒՆԻՈՐ ՏԵՍՈՒՅԵԱՆ

«Պետին նստեւ, աղիւր մաղեմ»: Տիչը
այսպէս է անում այն բաղիւս մեր հա-
ղաւոր ուսումնարանի վարչութիւնը, որ
հոգեւորական է կոչում, հոգեւոր տեսու-
թեան տարանի վերաբերմամբ:

Ի՞նչ գրութեան մէջ է գտնում այն
բաղիւսն այդ տղարանն և ինչ օգուտ է
տալիս նա մեր ուսումնարանին, այդ
մասին է խօսը:

Շուշու հոգեւոր անալիսի տղարանը
նոր չէ, քառասունական թուականից
նա գրութիւն է ստացել Շուշու հան-
դուցեալ Բաղաւոր մտադրութիւն օրով
և նրա յոտուէլ աշխատութեանը: Թէլ
ժամանակի առժամանակ քնել է այդ տը-
ղարանը, սակայն մի կերպ քարին արա-
ցի տալով պահպանել է իւր գրութիւնը,
ապագայում միայն «Սաղմոս», «Ժառա-
ղիւր» և տեղական կոնկրետ մարդի-
քական գրքերը: Մի ինչ տարի արանից
ստալ շուշուի կարծելով, թէ տղարա-
նը տեղիւնարայի գիտաւոր և մշտական
արդիւնքներից մինը կարող է լինել, մեծ
փախապով ձեռնարկեցին նրա վերաշի-
նութեան և բաղաւորանում գործին: Փա-
խապն այնքան եռանդուն էր, որ, եթէ
սիրալ չի լինել ասածս, ի՞նչ օրուայ
մէջ երեք հարաւ բարձր: Նախ հարա-
նակութիւն եղաւ: Հին, վաղած ժամու-
ր իւր մաշում աստեղով անցաւ: հոտ-
թեան չարքը Արաղաւոր միջնան շու-
տով բերակեցաւ: Երեւոյն և նոր աս-
տերի նոր գործիներ և ուրիշ ապագա-
կան պարագաներ: Գործը չառ սար
բարձր գլխով: Երեւոյն տղարանը
արագ, որ Շուշու յոտուէլ չէր... Եր-

Է...» արտաւանց և չորակց նստակը
գնեցի անգամ:
— «Նա մտածեց թէ ինչ գրութեան
մէջ է թողնում ինձ: Ինչ կը պատահի,
կամ ինչ է տգաւում ինձ: Ինչով կը վեր-
ջանայ այս օրուան բացատրութիւնը:
— «Ինչպէս եւ նրան հանդիպեմ, ինչ
կիրոյ եւ ինձ արգարացնեմ:
— Իսկ եթէ նա ինձ դուրս անէ տա-
նից, ուր գնամ այն ժամանակ: Ով ինձ
կ'ընդունի: Մտախիւր մտա եւ չեմ գը-
րել, ասեթ է. արեւմ ուր... Կամ գուցէ
նա ինձ կը խփէ, կը ծեծէ... Իսկ այդ
կը անհուն երեկոյանի... բոլոր կ'իմա-
նան...
— «Այ, ո՛ւ, ես անկարող եմ տանել
այդ բոլորը, ասելի լաւ է հեռանում հենց
այժմ, այս րոպէիս... Բայց որքան կա-
րելի է շուա, քանի ժամանակ ունիմ:
Նա շտապում է պարտաւորուել: Այդ
չիթութեան մէջ նա բոլոր մտաւաւ,
չէր իշխում, թէ որտեղ են պահում մո-
ղեր և միւս անարկանները:
Աղում է հաղանել, բայց զթաղա-
բար պահաւանի բանային էլ կարծես
կորել է, չէ երեւում: Հաղանելիս էլ ար-
խոր մտածմունքները չեն անգամուս
նրանից:
— «Այն, պէտք է հեռանում: Ասելի
լաւ է թող ուրիշները նախազգուշացնեն
նրան: Իսկ յետոյ ամեն ինչ կ'իմացուի:
Մի քանի բաղիւց յետոյ, նա արդէն
պարտաւոր կանգնում էր:
— «Բայց ուր գնամ...
— «Ար երեկոյանի եւ մի այլալիսի
փորձանք: Աստուած իմ, Աստուած...
ինչո՛ւ եմ ապրում ես, մահը ասելի լաւ
չէ: քան այսպիսի կիսաբը...
Մի քանի վայրկեանում նրա ուղեղում
անհաստատութեան միտը յղացաւ: Բայց
դա նոր միտը չէր: Այդ միտը ասալ էլ

լաւի մի բաղձանք էր այսպէս արագ
կեկալով գործի գլուխ բերելը, այն գոր-
ծի որից մեծ օգուտ էր երազում Շու-
շին:

Վարձուեցաւ նոր տուն, տղարանը
գետեղեց նրա մէջ և հանդիպով լա-
ցուեց: Այս գիտն շուշուից:

Եւ արդէն շուշուի կողմէն կա-
տարում էր:

Մի քանի ամիս թէ մի տարի, Տիչը
չիթում, տղարանն տնեցաւ: Ի՞նչ կա-
ռավարել: Հոգաւորութիւնը չկարողա-
ցաւ այն կանոնակով կատարել: անա-
րանը և նրան կապալով ստաւ: Հինց
կապալաւորութեան առաջին քայլակովից,
ինչպէս ասում են, Էհան հոտածէ: Գրա-
րանցիկ տղարանի բաժին եկամուտը
չուրը քիչ:

Որովհետեւ ինտաւորութեան լայնատարած
թիւերը մեծ տեղ բռնեցին կապալաւոր-
ների, չանեց կապալով տուղների վը-
րայ: Մի տարի տղարանը բերաւ 500
րոպէլ, իսկ հետեւալ տարիները կա-
պալն իջեցրին մինչև 250 րոպէլ:
Բանն այն չէ, որ 500-ը 250-ի իջեցրին,
այլ անմեղ ինքնալիս ստացուեց այդ
վայրը: Այն ջիւղ էր ուրախ թէ երեք
տարուայ վարձի փոխարէն հոգաւորա-
թեան և գաղանցի քաշեցը շտապարկե-
ցան...:

Կապալի ժամանակը լրացաւ: Շիթը
կիւս նոր քաղաւորներին: Նրանց ա-
կանջը կանչեց և բողբ բերաւ, որ ի-
րենց ազգականի չիթան իմ ինչ բարե-
կալի: Մէկը հոգաւորաւոր է: Այս անգամ
էլ այնպէս չէր Անդրապատութիւնը պա-
րտաւոր էր և անուրջ մնաց գաղանցի
ուսուցչական խմբի վրայ: Հարկաւ այս
մարդիկ ուզում էին մի ծառայութիւն
մատուցել: Գաղանցին բողբայալիս և նի-
թալեւ և պինդ էին ուխտել անվիճա-
րութեանը ստալ տանի տղապարտին
գործը: Կանկի ժողովրդական գրքեր հրա-
պարակելով և ընթերցանութիւններ աս-
րանելով ժողովրդի մէջ: Կեղեցիկ և հա-
տալից գործ:

Բայց այս անգամ էլ տղարանի բաղ

էր յղացել նրա զիջում: Բայց այն ժա-
մանակ այնքան մտալ կեկալով չէր ազ-
գել: Գրանն այժմ, այդ վայրկեանում
Այդ էր միակի կերպ: Միւսին և մոտանալ
բոլորը: Գաղանցին, օչնայացիկ այն
տեսարանը, որ մի փոքր յետոյ պէտք է
կատարուի:

Գրեթէ խեղցում այդ մարդիկ և
յանկարծ մտաբերելով այդ չար ձեռնա-
րկութիւնը, մի գիտաւոր արեւ լայնցն
տոն կանգնեց: Մի քանի րոպէ մնաց
անհարձ գրութեան մէջ, ապա չի նստեց
իւր առաջ նայելով: Վերջին օրերի կոտա-
տանքների ճշուամից, նա այլ ևս չէր
կարողանում լուրջ կերպով մտածել: Նա
իւր վարձուքի վերաբերմամբ անգամ
չէր կարողանում մի բան հնորել: Եւ
հենց այդ ապուշ գրութեան մէջ նա ու-
զում էր անհաստատութիւն գործել:

Լուսեց ուժգին գնահատութիւն:

Նա սխալուեց:

Նախանձեղից լուսեցան խոտակ-
ցութեան և ոտի ձայններ... Զայնըրը
հեղհեղ մտնում էին...

— «Նա է, նա... գալիս է... չնչնաց
Օլգա Իվանովնան խեղդուող ձայնով:
Աղում է առաջ գնալ ստուսնուն հան-
դիպելու, բայց տեսնել չեն հաղանդ-
ում նրան: Մարտիկից գլխի արոյոյ
սիրեց նրան, աչքերը միջնեցին, ամբողջ
մարմնով թուլացաւ:

Հարածի նման ոտները թրեւելով մի
երկու քայլ միայն արտ. և ամեն բան
խոտակց նրա աչքում:

Նա չնչնապաւ գիտին փոխեց:

Բարգ. «H. B.»

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 23-го Августа 1890 г. *Чაქვაძე დრეკრე ქრისტიანული სახელის* Типографія конторы газеты Кавказъ, Гол.пр., д. Читахова.